

«nudi» (v. 101), perquè es venen fins la camisa, comenta D'Ovidio, i tant ell com tots els comentaristes de la *Commedia* empenen aquí el mot *scialacquatori*. Em sembla clar que es tracta d'un encreuament del nostre *scialarla*, justament, amb *sciacquare* 'escampar l'aigua', 'glopear el dentat', EX-AQU-ARE (i Ann. Caro defineix *sciacquatorio* «andarsene in rovina e in perdizione»), i aquest mot i derivats ja es documenten en autors de c. 1300 (Sacchetti, Fra Giordano); d'aquí Pistoia *scialancare* «sciupare» (Prati), però no en Dante ni els altres grans clàssics. —³ Justament aquí cita *AlcM* la frase de Ruyra «més bo que es pa blanc i més *xalat* que un joc de bitlles», però seria una mica escamotejar-ho puix que l'aplicació discrepa. I el cas de «*chalar-se l'olla*»¹⁵ ens duu en direcció ben diferent. —⁴ En canvi el sentit ens aparta totalment de l'arabisme *salema* 'cerimònies, afalacs'. —⁵ Si fos d'herència mossàr, la *x* fóra de llei i innecessari complicar l'explicació etimològica amb la intervenció de *xalar* (que hauria estat només semàntica i lleu); això lligaria amb la limitació a les Illes, i simplificaria l'explicació semàntica i lexical de tot plegat; però el supòsit mossàrab quasi obligaria a admetre la supervivència d'una expressió d'arrel, en el fons, religiosa, a través del temps de submissió a l'Íslam; suposició, és clar, ben audaç; que tanmateix fóra excessiu recusar com inversemblant.

XALEA, mall., «flamarada que fa la fusta de pi a la llar de foc». Probablement de l'ar. *šála* «torche»: d'aquest consten dues variants vocàliques: *šwla* «flama» en *RMa.*, 125, 393, i *šála* en el Marroc («llama de fuego», Lerchundi) i a Egipte («torche», Boqtor; i Lane, *Manners and customs of the modern Egyptians*)³⁵ és derivat normal del verb *šá'al* «allumer le feu»; (Dozy, *Suppl.* I, 765). Hi hagué la metàtesi molt freqüent del *ain*: d'on *šáala* > **šálaa* i *šaláa* (com en *qaláa* > *calá* > *Alcalá*); -*éa* en lloc de -*aa* sigui amb influència de la terminació d'abstracte -*ea* -ITTA, sigui⁴⁰ per un matís diferent en el resultat del *o* aràbic.

D'aquí pot sortir també (deia jo III, 40b48-54) pall. *aixaldes* 'espurnes' (Farrera, Estaon), i *xaldes* a Esterri de Cardós (1933-4), passant per **aixalla* amb *l^o* assimilat en *ll*, i després diferenciació; (*ai*)*xàldiga* (BDC xx, 264, *AlcM*), però rebutgem com a absurda fonèticament l'etimologia CALIDA de Spitzer (*Misc. Alcover*, 470) i *AlcM*. A Menorca *xalda* «medida de carbón de tierra, una mesure de houille», *Fl rCard.*, com si diguéssim 'una cremada de carbó'. Que en *xàldi(g)a* hi hagués algun contacte o contaminació amb el grupet de mots *xardor*/*eixardorar* (vol. I, 368a1-6) és possible (i més ho semblaria si hagués existit un **eixardegar* de la mateixa arrel) però no en sabem res i per tant cal deixar-ho com una vaga hipòtesi.

En canvi, per a *xalamata*, que segons Simonet figura en *PAlc.* trad. com «llama de fuego» es pot creure en un encreuament de *šála* amb *flamata* (cf. M-L., *RFE* XI, 12). En tot cas hi ha *xamada* val. S. 'xera', on només la *x-* es deu a la contaminació de *šála* (o de

l'altre sinònim *xera*).

Xicalènia, localisme mall. per a «fogaró, refayfay» Artà (BDLC XI, 39) i variants *xacalènia* *DAG*. i *xecalènia* *AlcM*, tenen una -*k-* que pot resultar del *o* (que sovint passa a *g*: Steiger, *Contr.*, 282, 288, i en la *Cròn.* de Jaume I hi ha *alcarrada* al costat de *algarrada*); la terminació potser per contaminació d'un altre mot, o bé per algun sufix aràbic (com la desinència del dual -*áni*); i per a -*ènia* < -*ena*, veg. *albergínia* i *albeixenia* *ALBIXERES*.

DERIV.: *Aixalduc* *DAG*.

Xalefa, *xalefada*, *xalefar*, V. *xerec* *Xalei*, V. *xalar* *Xalera*, V. *xalada* i *xalar* *Xalest*, -ament, V. *xalar*

XALET, del fr. *chalet*, que apareix com a mot del francès local de Suïssa, primer amb el sentit de 'cabana (de pastors etc.)', després 'xalet, caseta d'esbarjo'; derivat del mateix mot que ha donat *CALA*, en el seu sentit d'abric, aixopluc' (II, 403a26ss.). □ 1.^a doc.: c. 1900 (Bulbena, eds. tardanes del Lab.; Vogel). En temps de NOLLER, Maragall, Russinyol etc., encara es deia «una torre» («no tothom que porta gorra / és el mosso de la torre», Pompeius Gener); val a dir que al principi *xalet* era cosa més modesta que *torre*.

Xalgada, V. *xalar* *Xali*, V. *xal* *Xalico* (*xalico*?), V. *salicar* (SAL) *Xalico*, *xalima-xalama*, *xalim-i-xalam*, +*xalin*, V. *xalar* *Xalina*, V. *xal* *Xalinc-xalanc*, V. *xalar* *Xalindraco*, mot dialectal cast., cf. *cilindraco* i bc. *txildrin*, DECH (ANDRAJO), I, 263a24, b28 *Xalió*, *xalionera*, V. *xalada* *Xalipa*, V. *xiripa* *Xaliva*, V. *saliva* +*Xalla*, V. *xagna* *Xalma*, V. *somada*

XALÓ, veg. EIXALÓ (I, 238b51). El passatge de Muntaner és a Casac. VII, 26.30. També en els *Cost. Tort.*: «la sisa dels draps --- en Tort. --- peça --- de *xalons* e sentomers, 12 canes 1/2; --- les esmenes --- de *xaló* 2 sous» (Ol., p. 413); el *DAG*. hi afegeix cita de *SColQ.*, c. 1300, i una tarifa de 1534.

Xalòbit, V. *saluet*

XALOC, mot germà de l'oc. ant. *eissalot*, *eissiroc*, i it. ant. *scirosso* (avui *sirosso*), d'origen incert, probablement de l'ar. *šurûq* 'sortida del sol', de l'arrel *šaraq* 'sol', 'sortir el sol'; des del romànic va tornar després, convertit en nom de vent, a l'ar. vg. *šalûk* o *š(u)lûq*; el mot marroquí *š(e)lok*, -ûq, 'salobre', recent i escassament documentat, no és ben segur si ve també del nom romànic (o romano-aràbic) del vent, o si s'hi ha barrejat un altre mot (d'origen diferent, però també de procedència europea). □ 1.^a doc.: fi S. XIII, Jaume I, Lluïl.

«--- La reyna era venguda --- a Huyldecona, e --- no podien passar lo riu ---; e cavallgam, e la pluja era cessada, e fajà tanta de mar, pel vent que fajà al *exaloch*, que quan les unes mars venien sobre 'l castell de Paníscola, ves lo grau de Tortosa --- passaven de la altra part del castell, e quan les altres venien de part d'Or-